

Бойко В.Б.

*здобувач кафедри трудового та господарського права
Харківського національного університету внутрішніх справ*

ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ФОРМ ЗАХИСТУ ТРУДОВИХ ПРАВ ГРОМАДЯН

В умовах становлення ринкової економіки в Україні держава бере на себе зобов'язання і відповідальність виступати реальним гарантом соціальних прав своїх громадян і формувати законодавчу базу правового захисту населення. Ця функція держави, як правової, соціальної та демократичної, стає особливо важливою у період виникнення та загострення криз, коли уповільнення економічного росту та ускладнення політичної ситуації веде до згортання більшості соціальних програм. Саме тому проведення виваженої правової та соціальної політики, спрямованої на забезпечення стабільності суспільного життя, створення передумов функціонування його основних інститутів та покращення якості життя населення, актуалізується в сучасних умовах господарювання та реформування трудового законодавства, а також подальшого розвитку науки трудового права відповідно до практичних потреб.

Зараз в науці трудового права відсутні сталі, загальновизнані теоретично-правові конструкції регулювання трудових відносин, які б відповідали новим суспільним та економічним умовам. В зв'язку з цим потребує наукової розробки і проблема захисту трудових прав громадян, оскільки саме в цій сфері останнім часом спостерігається величезна кількість різноманітних порушень, що провокує плинність кадрів та трудову міграцію.

В науковій літературі форма захисту розглядається як вид юридичної діяльності, в якій протікають охоронні правовідносини з приводу трудового права. При цьому Т.А. Нестерова виділяє чотири форми захисту (судова, управлінська, суспільна та безпосередня) [1, с. 54]. В свою чергу, Г.П. Тимченко зазначає, що форми захисту – це такі процесуальні форми, які забезпечують реалізацію права на захист. У процесуальних формах вирішуються юридичні справи, що, у свою чергу, передбачає певну процедуру (порядок) реалізації зацікавленими особами права на захист і судовими органами – юрисдикційних повноважень. Цим пояснюється наявність цивільністичних, кримінально-правових та адміністративно-правових форм захисту і процедур [2, с. 14]. А.О. Падалка пропонує розглядати дві основні форми захисту: державну та недержавну. Кожна з них матиме власну структуру та певні види [3]. Р.С. Харчук вважає, що загальновизнаним у науці

є розподіл всіх форм захисту права, з урахуванням особливостей суб'єкта застосування засобів захисту до правопорушника, на дві основні форми – юрисдикційну і неюрисдикційну, що, у свою чергу, у повній мірі можливо застосовувати також і у сфері захисту трудових прав працівників. Як бачимо, науковці так і не дійшли згоди у визначенні форм захисту та класифікації таких форм. На наш погляд, всі встановлені форми захисту трудових прав працівників доцільно розподілити на дві основні: юрисдикційну і неюрисдикційну. При цьому під юрисдикційною формою захисту трудових прав слід розуміти сукупність правових заходів у межах діяльності органів державної влади і місцевого самоврядування, а також громадських об'єднань по відновленню незаконно та безпідставно порушеного чи обмеженого трудового права, яка здійснюється в рамках встановлених законом процедур, результатом якої є рішення по суті. Під неюрисдикційною формою захисту трудових прав слід розуміти сукупність засобів безпосередньо уповноважених осіб (самостійний захист), тобто працівника чи уповноваженої ним особи на представництво його інтересів, по відновленню (підтвердженню) порушеного (оскарженого) трудового права без звернення за допомогою до компетентних органів і організацій. У свою чергу, з урахуванням особливостей правового регулювання захисту трудових прав працівників, юрисдикційну форму захисту трудових прав доцільно ще розділити на судову і не судову (особливу (в порядку підлеглості), виробничу (Комісія з розгляду трудових спорів (далі – КТС), Трудовий арбітраж, Примирна комісія) і громадську). Особлива форма захисту трудових прав є специфічною саме для сфери трудових відносин, оскільки вона полягає у тому, що особа-працівник, трудові права якої порушено, може звернутися для їх захисту до вищестоящего керівника у порядку підлеглості задля вирішення спору стосовно права. Але слід зазначити, що вказана форма захисту трудових прав має сенс тільки на підприємствах, установах та організаціях, які мають розгалужену відомчу систему, тобто вищестоящих та підлеглих органів чи організацій. Така форма захисту службово-трудова прав застосовується також у системі державної служби України, МВС, прокуратурі тощо. Виробнича форма захисту трудових прав також є специфічною для галузі трудового права. Вона полягає у зверненні працівника чи працівників з метою захисту порушених трудових прав до органів з розгляду індивідуальних та колективних трудових спорів, а саме до КТС, Примирної комісії та Трудового Арбітражу. Зазначені органи, відповідно до чинного трудового законодавства є органами правочинними здійснювати позасудовий захист трудових прав працівників та вирішення індивідуальних трудових спорів і конфліктів [4, с. 1073–1074].

Забезпечення державного захисту трудових прав працівників було і залишається одним із основних завдань держави, а в період проведення соціально-економічних реформ це завдання набуває особливої важливості. Слід визнати, що зміни, які відбуваються з початку 1990–х років в соціально-економічній сфері, призвели до істотного зниження соціального і правового захисту трудящих, масових порушень трудових прав громадян України, особливо у сфері оплати та охорони праці. В умовах соціальної та економічної кризи посилюється очевидність невідповідності трудового законодавства соціально-економічним процесам, що відбуваються. В даний час норми трудового законодавства та інших нормативно-правових актів, які приймаються органами державної влади, у більшості спрямовані на подолання економічної кризи, а проблеми забезпечення дотримання трудових прав громадян продовжують залишатися не вирішеними та є одними з найбільш актуальних у сфері соціально-трудова відносин. Такий стан речей обумовлює необхідність посилення державного захисту трудових прав громадян, вживання дієвих заходів по усуненню порушень трудового законодавства і реальному поновленню трудових прав.

Реалізацію державного захисту трудових прав працівників треба розглядати у трьох основних напрямках: по-перше, в законотворчій діяльності; по-друге, в діяльності безпосередньо державних суб'єктів нагляду та контролю за дотриманням трудового законодавства; по-третє, в діяльності судових органів у сфері захисту трудових прав.

Підсумовуючи все вищевикладене, можна зробити висновок про те, що під формою захисту трудових прав працівників слід розуміти передбачену дію (акт) припинення порушення норм трудового права, відновлення порушеного трудового права, створення умов для належної реалізації цього права, що відбувається у визначеному порядку і відповідає встановленим процесуальним вимогам та реалізується через відповідну діяльність уповноважених на те суб'єктів по застосуванню правових засобів захисту.

Література

1. Нестерова Т.А. Защита трудовых прав в России: юридическая сущность и приоритетная роль государственных органов: дис. ...доктора юрид. наук : 12.00.05 / Нестерова Т. А. – Пермь. – 2005. – 511 с. 2.

2. Тимченко Г.П. Способи та процесуальні форми захисту цивільних прав: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право» / Г. П. Тимченко ; Нац. юрид. акад. ім. Ярослава Мудрого. – Х. – 2002. – 20 с.

3. Падалка А.О. Державний захист трудових прав працівників та роботодавців як форма захисту / А.О. Падалка // Форум права. – 2012. – № 2. – с. 532–537.

4. Харчук Р.С. Класифікація та значення форм захисту трудових прав працівників / Р.С. Харчук // Форум права. – 2011. – № 1. – с. 1073–1077.

Бойко, В.Б. Теоретичні підходи до визначення форм захисту трудових прав громадян [Текст] / В.Б. Бойко // Актуальні проблеми юридичної науки на шляху сучасної розбудови держави і суспільства : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, м. Суми, 5-7 червня 2014 р. / Ред.кол.: В.С. Венедіктов, А.М. Куліш, М.М. Бурбика; За ред.: В.С. Венедіктова, А.М. Куліша. - Суми : СумДУ, 2014. - С. 117-120.